

4.2 สัตว์ศัตรูผึ้ง

4.2.1 ไรตัวเบียนผึ้ง

ไรตัวเบียนผึ้งเป็นศัตรูที่สำคัญที่สุดในการเลี้ยงผึ้งพันธุ์โดยเฉพาะในแถบเอเชีย ประสบปัญหาเรื่องไรผึ้งค่อนข้างรุนแรงจนกล่าวได้ว่า ความสำเร็จของการเลี้ยงผึ้งพันธุ์ในเอเชียเขตร้อน ขึ้นอยู่กับการควบคุมไรศัตรูผึ้งเป็นสำคัญ

รูปร่างลักษณะ ไรวาร์วามีรูปร่างใหญ่เมื่อเทียบกับไรชนิดอื่น มีลำตัวแบนใน แนวราบ ลำตัวกว้างมากกว่าความยาว กว้าง 0.5-1.6 มิลลิเมตร ยาว 1.1-1.2 มิลลิเมตร มีสีน้ำตาลแดง ลำตัวส่วนบนปกคลุมด้วยขนสีน้ำตาลแดง เคลื่อนที่ได้เร็ว สามารถมองเห็นได้ด้วยตาเปล่า ไรตัวเมียที่ผสมพันธุ์แล้ว จะเดินเข้าสู่หลอดรวงที่มีตัวอ่อนระยะตัวหนอนก่อนเข้าดักแด้ และอยู่ในหลอดนั้น วางไข่ 3-10 ฟอง หลังจากนั้น 24 ชั่วโมง ไข่จะฟักเป็นตัวอ่อน ไรที่ยังไม่เป็นตัวเต็มวัยจะมีสีขาว

การเข้าทำลาย ไรวาร์วเข้าทำลายผึ้งโดยตรง โดยการดูดกินโดยใช้ส่วนของปาก เจาะเข้าไปที่บริเวณรอบตัวระหว่างปล้องของตัวผึ้งดูดเลือด ทำให้ผึ้งตายก่อนเจริญเป็นตัวเต็มวัย ถ้าผึ้งสามารถรอดชีวิตอยู่ได้ก็มักจะพิการ ปีกไม่สมบูรณ์ ส่วนท้องสั้น ขาหายไป

การป้องกันกำจัด การควบคุมไรวาร์ว ที่ใช้ได้มีอยู่ 2 วิธี คือ การใช้สารเคมี และเทคนิคการจัดการรังผึ้ง

1) **การใช้สารเคมี** ควรใช้ก่อนฤดูดอกไม้บาน เพราะมีความเสี่ยงในการเจือปนของสารเคมีในน้ำผึ้ง การเป็นพิษต่อผึ้ง อย่างไรก็ตามวิธีการนี้เป็นวิธีการที่รวดเร็ว และให้ความมั่นใจในการระงับการระบาดของไรได้ มีสารเคมีหลายชนิดที่ใช้ในการควบคุม ด้วยวิธีการรมหรือการฉีดพ่นบนรวงผึ้ง ได้แก่

- กำมะถันผสมกับลูกเหม็นบดละเอียด อัตรา 1:1 โดยน้ำหนัก อัตราการใช้ 10 กรัม/รัง (1 ซ้อนชา) โรยฐานรังผึ้งในเวลาเย็นทุก 4 วัน ติดต่อกัน 6-7 ครั้ง ทำความสะอาดฐานรังเช้าวันรุ่งขึ้น

- Folbex VA เป็นแถบกระดาษที่มีสาร Bromopropylate เป็นสารออกฤทธิ์และมีส่วนผสมอื่นที่จะช่วยทำให้เผาไหม้ได้รวดเร็ว ใช้จุดใส่ในรังเพื่อให้ควันกระจายอบอยู่ในรัง โดยปิดทางเข้าออกของรังเป็นเวลา 20-30 นาที มีอัตราการใช้ 1 แผ่นต่อ 1 รัง ระยะ 4-6 วันต่อครั้ง เป็นจำนวน 3-4 ครั้ง ไรก็จะถูกกำจัด

- Amitaz เป็นสารละลายผสม มีสารอิมิพราซเป็นสารออกฤทธิ์อยู่ 20% EC ใช้ในอัตรา 0.5 มล. ผสมกับน้ำ 1 ลิตร ฉีดพ่นบนคอนผึ้งให้ทั่ว (ยกเว้นคอนน้ำผึ้ง) โดยยกขึ้นพ่นที่ละคอน พ่นในช่วงเวลาเย็นทุก 4 วัน ติดต่อกัน 6-7 ครั้ง หรืออาจจะใช้ในรูปแบบของการรมด้วยแผ่นที่จุ่มสารนี้ 0.1 ซีซี แล้วจุดไฟรมเหมือนวิธีของ Folbex VA

- Tau-fluvalinate (เทา-ฟลูวาลินเนต) เป็นแผ่น อัตราการใช้ 1-2 แผ่นต่อรัง โดยรังผึ้งมาตรฐานที่มี 10 คอน ให้วางแผ่นแรกไว้ระหว่างคอนผึ้งที่ 3 4 ส่วนแผ่นที่ 2 วางระหว่างคอนผึ้งที่ 7 หรือ 8 สำหรับรังผึ้งขนาดเล็กให้ใช้ 1 แผ่น วางกึ่งกลางรัง แผ่นสารเคมีใช้ได้ 6-8 สัปดาห์

2) **การควบคุมโดยการจัดการรัง** วงจรการพัฒนาของไรวาร์วที่สมบูรณ์ ขึ้นอยู่กับตัวอ่อนของผึ้ง ไรวาร์วชอบตัวอ่อนของผึ้งตัวผู้มากกว่าตัวอ่อนของผึ้งงาน เมื่อมีรวงตัวอ่อนที่เป็นตัวผู้อยู่ในรัง (ด้วยการเตรียมแผ่นฐานรวงตัวผู้ส่งไปในรังให้ผึ้งงานสร้างหลอดรวง และให้ผึ้งแม่รัง วางไข่) และการใช้แผ่นกั้นผึ้งแม่รังแบบแนวตั้ง กั้นผึ้งแม่รังให้วางไข่ในรวงที่เป็นตัวผู้เท่านั้น ไรวาร์วเพศเมียก็จะถูกดึงดูดโดยตัวอ่อนของผึ้งตัวผู้ให้เข้าไปอยู่ในหลอดรวงของผึ้งตัวผู้เมื่หลอดรวงปิดแล้ว ก็จะนำหลอดรวงผึ้งตัวผู้นั้นออกไปทำลาย ก็จะเป็นการกำจัดไรวาร์วได้

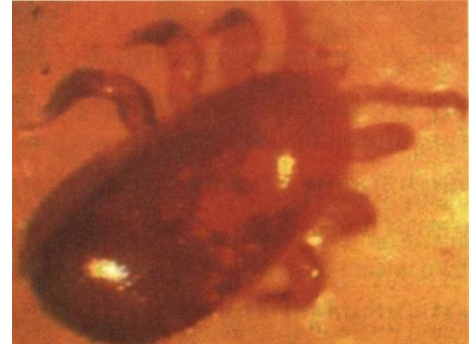

4.2.2 ไทรออปิเลแลปส์ (Tropilalaps clareae)

ผู้เลี้ยงผึ้งพันธุ์ในประเทศไทยมักจะพบไรวาร์ริว และไทรออปิเลแลปส์อาศัยอยู่ ร่วมกัน และพบว่าไทรออปิเลแลปส์ เป็นศัตรูผึ้งพันธุ์ที่สำคัญมากกว่าไรวาร์ริว

รูปร่างลักษณะ ไทรออปิเลแลปส์มีขนาดเล็ก

กว่าไรวาร์ริว สามารถมองเห็นได้ด้วย ตาเปล่า ไรตัวเต็มวัยเพศเมีย มีสีน้ำตาล มีรูปร่างรูปไข่ยาว 0.96 มิลลิเมตร และกว้าง 0.55 มิลลิเมตร รอบตัวปกคลุมด้วยขนสั้น ๆ ในระยะตัวอ่อน ไรจะอาศัยในหลอดรวงตัวอ่อนผึ้ง ดูดกินเลือดของ ตัวอ่อน ตัวเต็มวัยของเพศเมียที่ได้รับการผสมจะวางไข่ในหลอดรวงตัวอ่อนผึ้ง หลังจากที่เปิดฝา หลอดรวงแล้ว ส่วนตัวเต็มวัยเพศผู้จะไม่ดูดกินเลือด เพราะอวัยวะที่ใช้ในการเจาะดูดเลือด ได้เปลี่ยนเป็นท่อลำเลียงน้ำเชื้อตัวผู้ ทำให้มีอายุสั้นกว่าเพศเมีย ตัวอ่อนไรที่เจริญอยู่ในหลอดรวงผึ้ง จะออกมาหลังจากที่ตัวเต็มวัยของผึ้งกัดฝาหลอดรวงออกมา

การเข้าทำลาย การเข้าทำลายของไรชนิดนี้ คล้ายคลึงกับไรวาร์ริว ส่วนท้องของผึ้งที่ถูกไรเข้าทำลายจะลดขนาดลง มีช่วงชีวิตที่สั้นกว่าผึ้งปกติ ถ้าไรเข้าทำลายมาก จะพบผึ้งที่มีปีกพิการอยู่ที่ทางเข้าออกของรังและภายในรัง

การป้องกันกำจัด เหมือนไรวาร์ริว

4.2.3 แมลง (Insects) มด (Ants)

เป็นที่รู้กันดีโดยทั่วไปแล้วว่า มดเป็นตัวห้ำที่กินผึ้ง มดเป็นแมลงสังคมชั้นสูง สามารถเข้าทำลายผึ้งและกินผึ้งได้ทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นตัวผึ้งเป็น ๆ หรือตายแล้ว ทั้งตัวเต็มวัย ตัวอ่อน และน้ำผึ้ง การทิ้งรังของผึ้งเป็นวิธีการในการหนีการเข้าทำลายของมด มดหลายชนิดเป็นปัญหาของการเลี้ยงผึ้งที่สำคัญได้แก่ มดแดง (*Oecophylla smaragdula*) และมดดำ (*Monomorium indicum*, *M. destructum*) มดจะเข้าทำลายรังผึ้งที่อ่อนแอ มีประชากรน้อยหรืออาจจับกลุ่มตักผึ้งหน้ารัง

การป้องกันกำจัด วิธีการที่ดี คือการหารังมดแล้วทำลายด้วยการเผา การทำความสะอาด ตัดแต่งกิ่งไม้หรือหญ้า จะเป็นการลดการเข้าทำลายของมดได้ สำหรับการเลี้ยงผึ้งในเขตร้อนชื้น มักจะมีการใช้ขาตั้งรังผึ้ง สูงประมาณ 30-50 ซม. โดยมีจารบีหรือน้ำมันทาขาตั้งป้องกันมดได้

4.2.2 ตัวต่อ (Wasp)

ตัวต่อเป็นศัตรูผึ้งที่มีชุกชุมในหน้าฝน ตัวต่อจะบินวน บริเวณทางเข้า-ออก และจับผึ้งกิน ถ้ารังผึ้งที่อ่อนแอต่อจะบุกเข้าไปในรังผึ้ง จับผึ้งทุกวัยกิน ต่อมีหลายชนิด เช่น ต่อหัวโขน ต่อหลุม ต่อภูเขา

การป้องกันกำจัด การเผารังต่อที่พบในเวลาากลางคืน , การใช้สวิงจับตัวต่อมาฉีดน้ำให้เปียกและชุบสารเคมี เช่น เซฟวิน แล้วปล่อยกลับไปรังพิษสารเคมีจะถูกถ่ายทอดไปที่รังต่อทำให้ตายทั้งรัง อีกวิธีหนึ่งใช้กรงกับดักต่อ ซึ่งสามารถใช้รังผึ้งเป็นกล่องล่อให้ต่อเข้ารัง ด้านบนทำเป็นกรงตาข่ายรูปกรวย ให้ต่อบินขึ้นได้ แต่ออกไม่ได้ ตัวต่อจะหมดไปเอง โดยตั้งบริเวณที่ตั้งผึ้งที่มีต่อชุกชุม นอกจากนี้ยังมี นกจาบคาซึ่งเป็นศัตรูที่สำคัญของผึ้งอีกชนิดหนึ่ง